

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Τμήμα Φιλολογίας

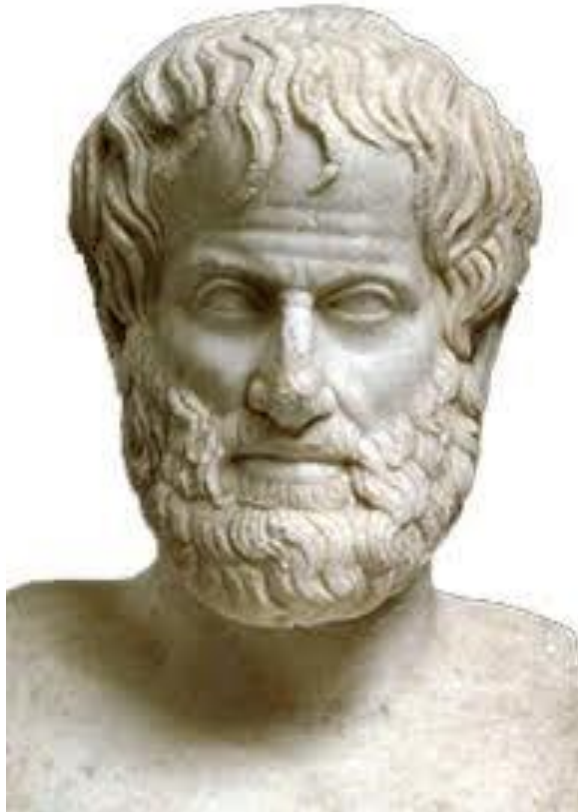
ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

2^η ΔΙΑΛΕΞΗ

Π. ΓΑΚΗΣ

gakis@sch.gr

Αριστοτέλης

Στο έργο του 'περί ερμηνείας'

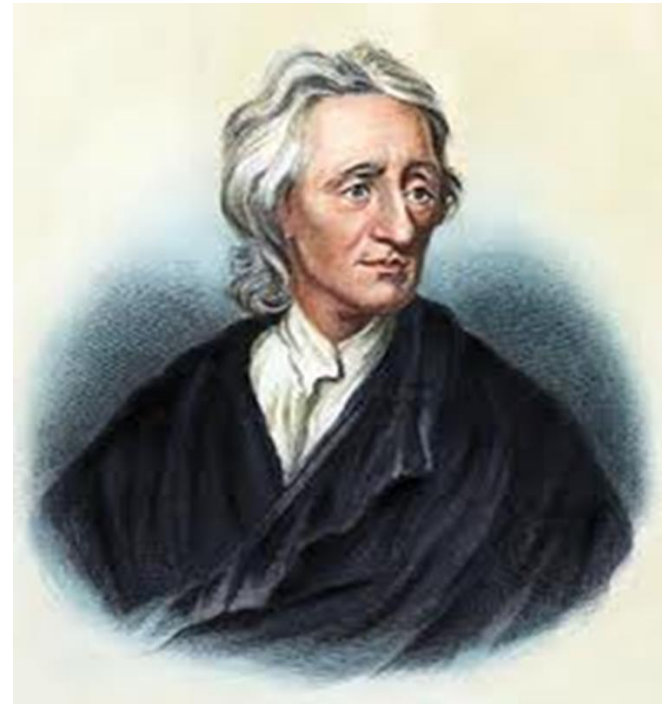
- Οι λέξεις σύμβολα της ψυχής ή της σκέψης
- Οι έννοιες με βάση τις οποίες σκεφτόμαστε προϋπάρχουν των λέξεων που τις αναπαριστούν

Αγγλοσαξονικός εμπειρισμός

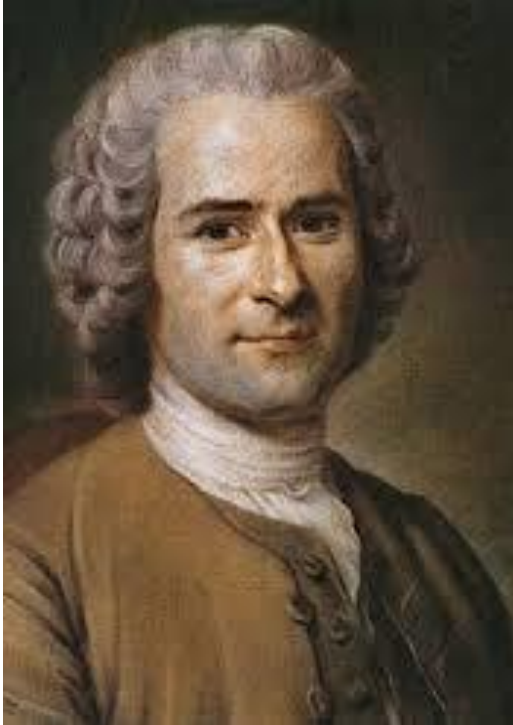
- Το ρεύμα του Διαφωτισμού στην Αγγλία το 17ο αιώνα κυρίως υποστηρίζει ότι **η σκέψη (μεταξύ άλλων η γνώση) είναι πάντα προϊόν της εμπειρίας** και μόνο ειδικότερα όσων προσλαμβάνουμε με τις αισθήσεις
- Ο νους του βρέφους αρχικά **tabula rasa**, δηλ. άγραφος πίνακας.
- Ενάντια στο δόγμα των έμφυτων ιδεών
- Κυριότερα ονόματα: αρχικά Λοκ, αργότερα Χιούμ, Μπέρκλεϋ.

John Locke

- An Essay Concerning Human Understanding (1689)
ένα από τα σημαντικότερα βιβλία της νεότερης φιλοσοφίας
θεμέλιο για μελέτη της σκέψης
- Όλες οι ιδέες εκπορεύονται από τις αισθήσεις

Ρουσσώ

- Ελβετός φιλόσοφος (και παιδαγωγός με σημερινά κριτήρια)
- Δοκίμιο για την καταγωγή της γλώσσας, 1781
- Η σκέψη και η γλώσσα προϊόντα της ιστορίας και της κοινωνίας

Condillac

- Το πιο επεξεργασμένο στη Γαλλία έργο για τη γλώσσα και τη σχέση της με τη σκέψη του Condillac, επίγονου μάλιστα του Λοκ, **Δοκίμιο για την καταγωγή της ανθρώπινης γνώσης** (1746)

«Δεν σκεφτόμαστε παρά μόνο με λέξεις»

- Το σκεπτικό του **για γλωσσική οικοδόμηση σκέψης** προσιδιάζει στη σύγχρονη επιστημονική θεωρία του Vygotski

Condillac

- Αποδίδει ειδικότερα στη γλώσσα διπλό ρόλο: (με τρόπο που υιοθετεί αργότερα ο ψυχολόγος Vygotski)

- Η γλώσσα **αφαιρετικοποιεί** τη σκέψη, παρέχοντας **γενικεύσεις των φαινομένων** και **διασυνδέοντας** αυτές τις γενικεύσεις σε ακόμη **πιο αφηρημένες γενικεύσεις** (ή κατηγορίες ή έννοιες)

π.χ. Κατηγοριοποιούμε πολλά και διαφορετικά δέντρα ως ένα είδος μέσα από την έννοια «δέντρο» και ακόμη πιο αφηρημένα «φυτό» κλπ.

- Η γλώσσα επιφέρει **τον έλεγχο των νοητικών διεργασιών** και απώτερα τον αναστοχασμό της σκέψης

Γλώσσα και σκέψη

- Τομή γλώσσας και νόησης/σκέψης. Η γλωσσική σκέψη
Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΣΤΙΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

- Η ιδέα ότι η σκέψη βασίζεται σε σημεία κατεξοχήν γλωσσικά **όλο και πιο ισχυρή** (αν και ρίζες αρχικά ακόμη και στο έργο του Λοκ)
- σε ποικίλες φιλοσοφικές προσεγγίσεις 19ου-20ου αιώνα:
κυρίως
 1. Πραγματισμός ΗΠΑ 19ου και 20ου αιώνα
 2. Νεοκαντιανισμός 20ου κυρίως αιώνα
 3. Γλωσσική στροφή τέλη 19ου και 20ος αιώνας

Μια παρεξήγηση...

- ο γλωσσολόγος:
 1. είναι ένας άνθρωπος (ένας 'επιστήμονας') που **γνωρίζει** πολλές γλώσσες και την ιστορία τους, αναζητά την πραγματική σημασία των λέξεων στο βάθος του χρόνου,
 2. **αποφαινεται** για την ορθότητα των σύγχρονων εκφράσεων μιας γλώσσας (συνήθως, της μητρικής του) **στιγματίζοντας** τις εκτροπές από τον κανόνα
 3. αναλαμβάνει να **διατυπώσει** τον κανόνα αυτόν και να **παραδώσει** στους κοινούς ομιλητές, βασισμένος στα ιστορικά δεδομένα της γλώσσας και **αποβλέποντας** στη διαφύλαξη της **καθαρότητάς** της, του εκφραστικού της πλούτου και, συνακόλουθα, της ικανότητάς της να αποδίδει με διαύγεια τη σκέψη

- Η κοινή αυτή αντίληψη είναι εντελώς εσφαλμένη.
- Πού οφείλεται η παρεξήγηση;
 1. σύγχυση ανάμεσα στον παραδοσιακό γραμματικό και στο σύγχρονο θεωρητικό γλωσσολόγο,
 2. **κυρίως αντικατοπτρίζει τη στάση των ίδιων των μη-γλωσσολόγων** (δηλαδή της μεγάλης πλειονότητας των μη ειδικών, των απλών φυσικών ομιλητών μιας γλώσσας) απέναντι στη γλώσσα τους, στάση που **διαμορφώνει** και τις **προσδοκίες** τους από τον ειδικό επιστήμονα.

Αξίζει λοιπόν να σταθούμε λίγο στη συγκρότηση αυτής της αντίληψης, επειδή αφορά στη συνειδητή σχέση των ανθρώπων με τη γλώσσα τους.

Αλήθεια και αρχή

- Οι περισσότεροι από τους ανθρώπους που νομίζουν ότι γνωρίζουν τί δουλειά κάνει ένας γλωσσολόγος θεωρούν ότι στις βασικές ασχολίες του ανήκει η ετυμολογία (η αναζήτηση της **αρχικής μορφής** και της **αρχικής σημασίας** κάθε λέξεως < έτυμο: αληθινό, αυθεντικό)
- **Σύγχυση** ανάμεσα στις έννοιες **‘αρχική σημασία’** και **‘αληθινή σημασία’**.
- Μια από τις **σημαντικές** συνέπειες των **κατακτήσεων** της σύγχρονης θεωρητικής **γλωσσολογίας** είναι ο **διαχωρισμός** αυτών των δύο εννοιών και η απόρριψη της αναγωγής της δεύτερης στην πρώτη
- Το διάβημα της θεωρητικής γλωσσολογίας μας προφυλάσσει έτσι από το **βίαιο παραλογισμό** να πιστέψουμε ότι οι φυσικοί ομιλητές μιας γλώσσας **δεν γνωρίζουν τη σημασία των λέξεων που χρησιμοποιούν αν δεν γνωρίζουν την καταγωγή των λέξεων αυτών**, οι οποίες δήθεν συνίστανται σε παραφθορές των **‘αρχικών’** μορφών, και ότι οι σημασίες με τις οποίες διακινούνται οι λέξεις στην κοινή χρήση **δεν είναι οι ‘αληθινές’ σημασίες** αλλά το προϊόν μιας ιστορικής άγνοιας των ομιλητών και μιας συνολικής φθοράς του γλωσσικού συστήματος.

Αλήθεια και αρχή

- Σύγκριση (αρχαίας ελληνικής, της λατινικής, της σανσκριτικής και άλλων γλωσσών, οι ιστορικοσυγκριτικοί γλωσσολόγοι οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα της κοινής τους καταγωγής, τις ομαδοποίησαν στην **οικογένεια των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών** και διατύπωσαν υποθέσεις για τη συγκρότηση του χαμένου κοινού **προγόνου** τους που ονομάστηκε **πρωτοϊνδοευρωπαϊκή γλώσσα**
- Ανάλογα και οι **υπόλοιπες** γλώσσες του κόσμου **ομαδοποιούνται** σε ανάλογες οικογένειες (κοινά χαρακτηριστικά, κοινές τάσεις μεταβολής τους) Έτσι υπάρχουν επιστημονικές υποθέσεις για τη **μορφή** που θα είχαν οι αντίστοιχοι κοινοί τους πρόγονοι, οι οποίοι βέβαια, όπως και η πρωτοϊνδοευρωπαϊκή γλώσσα, **δεν μας άφησαν κανένα άμεσο γλωσσικό τεκμήριο**, δηλαδή κανένα ίχνος γραφής

Αναζητώντας την αρχή των Ελληνικών

- Η συγκριτική έρευνα μεταξύ των γλωσσών έχει αυτονόητο **επιστημονικό ενδιαφέρον**.
- Όμως η ίδια η επιστήμη θέτει με σαφήνεια τα όρια της.
- Τα όρια αυτά, όπως θα δούμε αμέσως, αφενός **σχετικοποιούν** την έννοια της **‘αρχικής μορφής και σημασίας’** και αφετέρου θέτουν στις πραγματικές της διαστάσεις τη σημασία της έρευνας αυτής για τη μελέτη της γλώσσας
- Ελληνικά: προσπάθεια αναγωγής στις πρώτες ελληνικές μορφές και σημασίες.
- *Λέγεται: τα Ελληνικά υπάρχουν σε μια αδιάσπαστη συνέχεια από τα αρχαία χρόνια μέχρι τις μέρες μας*
- Η σημερινή μας γλώσσα είναι το **προϊόν εξέλιξης** πολλών αιώνων
- Η ελληνική, για να το πούμε πολύ σχηματικά, είναι το **μοναχοπαίδι** της **μεσαιωνικής ελληνικής**, που κι αυτή είναι το **μοναχοπαίδι** της **ελληνιστικής κοινής**

Αναζητώντας την αρχή των Ελληνικών

- Μιλώντας για 'μοναχοπαίδια' θα πρέπει να εννοήσουμε **μορφές τις γλώσσας που επιβλήθηκαν** και απέκτησαν το προνόμιο να αποτελέσουν τη **βάση** πάνω στην οποία εξελίχθηκαν οι μεταγενέστερες γλωσσικές μορφές.
- Τα υπόλοιπα **παρακλάδια**, αυτά που **δεν επισημοποιήθηκαν** είτε από τη **σύγχρονη πολιτική εξουσία** είτε από τη **μεταγενέστερη συνείδηση του παρελθόντος της γλωσσικής κοινότητας**, μένουν γνωστά ως 'διάλεκτοι'.
- Η **γεωπολιτική διαφοροποίηση** δίνει έδαφος για μια **εθνική διαφοροποίηση** και μια συνακόλουθη τάση περαιτέρω **διαφοροποίησης και παγίωσης** των διαφορών ανάμεσα στα γλωσσικά 'αδέλφια', που αποκτούν πια το καθεστώς **διαφορετικών γλωσσών**

Αναζητώντας την αρχή των Ελληνικών

- Η ελληνιστική κοινή υπήρξε το **μοναχοπαίδι** της **κλασικής αττικής**.
- Η αττική, μας είναι γνωστή ως **διάλεκτος** γιατί έχουμε αποδεχτεί ότι στην περίοδο κατά την οποία μιλήθηκε συνυπήρξε με άλλες συγγενείς της γλωσσικές μορφές, που κι **αυτές κέρδισαν μια θέση στην επίσημη ιστορία χάρις στα γραπτά και ιδιαίτερα στα λογοτεχνικά τεκμήρια** που άφησαν
- Αυτά τα γλωσσικά αδέλφια κατάγονται από **ακόμα παλαιότερες μορφές** της ελληνικής. Ποιες ήταν αυτές;
- Οι γνώσεις μας λιγοστεύουν, καθώς λιγοστεύουν και τα τεκμήρια της γραφής.
- Τα παλαιότερα χρονολογούνται στον 13^ο π.Χ. αιώνα.
- Με βάση την αρχαιολογική έρευνα, εικάζουμε ότι μορφές της γλώσσας που μιλήθηκαν αρκετά παλαιότερα, από τα τέλη της 3^{ης} π.Χ. χιλιετίας, είχαν προέλθει από τη **συνάντηση της γλώσσας των ινδοευρωπαϊκών φύλων που έφτασαν στον ελλαδικό χώρο** μάλλον από την κεντρική Ευρώπη, με τη γλώσσα πληθυσμών που ήδη κατοικούσαν εδώ.
- Η γλώσσα παραμένει **αδιάνγνωστη** σε μνημεία γραφής που δεν καταφέραμε ακόμα να αποκρυπτογραφήσουμε (όπως ο δίσκος της Φαιστού).

Δίσκος της Φαιστού

Ο Δίσκος της Φαιστού είναι δίσκος ψημένου πηλού, που αποτελεί αρχαιολογικό εύρημα από τη Μινωική πόλη της Φαιστού στη νότια Κρήτη και χρονολογείται πιθανώς **στην μέση ή ύστερη Μινωική Εποχή** του Χαλκού. Αποτελεί ένα από τα γνωστότερα μυστήρια της αρχαιολογίας, αφού ο σκοπός της κατασκευής του παραμένει άγνωστος

Δίσκος Φαιστού

- Μάλλον **‘τάμα’ υγείας** (ενδεχομένως για την ευτυχή κατάληξη μιας γέννας, τη μεγαλύτερη δοκιμασία για εκατομμύρια γυναίκες ακόμα και σήμερα. Γι' αυτό και η επίμονη αναφορά στην έγκυο θεότητα. Με δεδομένη, μάλιστα, την αναβαθμισμένη θέση της γυναίκας στη μινωική κοινωνία, δεν αποκλείεται ο «ποιητής» να ήταν γένους θηλυκού.
- Ο δίσκος έχει και στις δύο του πλευρές συνολικά **242 σημεία γραφής**, **61 λέξεις** και **18 στίχους ομοιοκατάληκτους**. Έξι αναφέρονται στο **φως**, έξι στη **δύση** του, τρεις σε μία **έγκυο** θεότητα και άλλες δέκα είναι **επίθετα** της ίδιας, ουσιαστικά, **φωτεινής θεότητας** που άλλοτε ονομάζεται **Πασιφάη** (η μητέρα του Μίνωα) άλλοτε πάλι **Αστάρτη-Αφαία**, η μεσανατολικής προέλευσης θεότητα του έρωτα, του πολέμου, της φύσης και των βουνών, που **αργότερα** οι Κύπριοι ονόμασαν **Αφροδίτη**

Γκάρεθ Όουενς (γλωσσολόγος που αποκάλυψε τα μυστικά του Δίσκου της Φαιστού)

Είναι, άραγε, η γλώσσα του Δίσκου της Φαιστού μια γλώσσα «ελληνική» έστω πρώιμη, όπως ισχυρίζονται κάποιοι;

- Φυσικά και όχι! Η γραμμική Α' είναι **γλώσσα μινωίτικη, συγγενική** μεν με τη μεταγενέστερη ελληνική, **διακριτή** δε. Επίσης, είναι **άλλο πράγμα η γραφή** και **άλλο η γλώσσα**.

Ορισμένοι ακροατές της διάλεξής σας «θίχτηκαν», θυμάμαι, ακούγοντας αυτό. Γιατί μπορεί το ενδιαφέρον του μέσου Έλληνα για την αρχαιολογία και την Ιστορία να έχει αυξηθεί κατακόρυφα, το ίδιο όμως και η «εθνικιστική» πρόσληψη του παρελθόντος.

- Θα προτιμούσα να μην τη χαρακτηρίσω εθνικιστική, κι ας παίρνει κάποτε τέτοιες στρεβλές μορφές. Στην Ελλάδα, βλέπετε, ζούμε μέσα στην Ιστορία, περιβαλλόμαστε από αυτήν, τη βλέπουμε, τη διδασκόμαστε, λογικό είναι να μας απασχολεί τόσο, για το καλύτερο ή το χειρότερο. Το πολυτιμότερο πράγμα που έχουμε εξάλλου στον τόπο αυτό, εκτός από το κλίμα και το φυσικό περιβάλλον, είναι ο πολιτισμός μας και σε αυτόν οφείλουμε να επενδύουμε όσο μπορούμε καλύτερα. Μη νομίζετε, έπειτα, ότι η «**αρχαιοπληξία**» είναι αποκλειστικά **ελληνικό φαινόμενο, απαντά** σε πολλές **χώρες**, απλώς **εμείς** εδώ τα τραβάμε όλα στα **άκρα**!

Αναζητώντας την αρχή των Ελληνικών

- Ποια γλώσσα μιλούσαν οι ινδοευρωπαίοι κατακτητές;
- Σίγουρα, η γλώσσα τους δεν ήταν ακόμα 'ελληνική'.
- Θα μιλούσαν ινδοευρωπαϊκές διαλέκτους, οι οποίες σε διάστημα αρκετών γενεών θα μετασχηματίστηκαν στις γλωσσικές εκείνες μορφές που με τη σειρά τους έδωσαν τη **μαγιά** των περισσότερο γνωστών μας **ελληνικών διαλέκτων της αρχαιότητας**.
- η **ελληνική δεν έχει ημερομηνία** γέννησης.
- Οι **ρίζες** της χάνονται στην **πρωτοϊνδοευρωπαϊκή**, τη μητέρα των περισσότερων ευρωπαϊκών γλωσσών
- Μπορούμε ασφαλώς να αναζητήσουμε τη σημασία των λίγων λέξεων που μας παραδίδονται στα αρχαιότερα γραπτά τεκμήρια της ελληνικής, όμως το να θεωρούμε αυτές τις **λέξεις 'αρχικές μορφές'** και φορείς των 'αρχικών σημασιών' είναι **ανόητο**.

Η πρώτη γλώσσα

- Το μόνο βέβαιο είναι ότι είχε μια μακρά σειρά προγόνων.
- Και το επιστημονικά πιθανότερο είναι ότι αυτή η μακρά σειρά ξεκινά για όλες τις γλώσσες από μια κοινή αφετηρία.
- Η **κοινή αυτή αφετηρία της ανθρώπινης γλώσσας** (τουλάχιστον 40.000 χρόνια πίσω), με βάση την πολιτισμική έκρηξη της ανώτερης **παλαιολιθικής εποχής**, αλλά αυτό αποτελεί μια πολύ συντηρητική εκτίμηση
- Τα πρόσφατα ευρήματα στο σπήλαιο **Blombos στη Νότια Αφρική** πείθουν τους περισσότερους επιστήμονες ότι οι δημιουργοί των αντικειμένων που βρέθηκαν εκεί και χρονολογούνται από **το 80.000** πριν από το παρόν περίπου **διέθεταν γλώσσα** με τα γενικά ποιοτικά χαρακτηριστικά των γλωσσών που γνωρίζουμε σήμερα (βλ. Henshilwood & Dubreuil 2009, Berwick & Chomsky 2016).

Η πρώτη γλώσσα

- Έτσι λοιπόν, η **ανεύρεση** της 'αρχικής **μορφής** και **σημασίας**' είναι, απλώς, **αδύνατη** (πβ. Palmer 1981: 11).
- Στην παγκόσμια κλίμακα, τα **γραπτά τεκμήρια**, τα μόνα συγκεκριμένα γλωσσικά τεκμήρια του παρελθόντος, **δεν ξεπερνούν στην καλύτερη περίπτωση την ηλικία των 6.000 ετών**, δηλαδή την ηλικία της αρχαιότερης γραφής
- Η γλώσσα, *ως βιολογική συμπεριφορά του ανθρώπινου είδους*, είναι πολύ **αρχαιότερη**.
- Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις ορισμένων παλαιοανθρωπολόγων, **συνεμφανίζεται** με τον σύγχρονο *Homo sapiens* στα 200.000 χρόνια περίπου πριν από το σήμερα
- Στην καλύτερη λοιπόν περίπτωση, και τούτο για ελάχιστους γλωσσικούς τύπους, θα μπορούσαμε πιθανώς να καλύψουμε το 1/8 της διαδρομής, και με τη βοήθεια της ιστορικοσυγκριτικής μεθόδου να **προχωρήσουμε ένα μικρό και για πάντα ανεπιβεβαίωτο βήμα πιο πίσω**

Αδιέξοδο (προφορικός λόγος)

- Όμως, η ‘αρχή’ θα μείνει για πάντα **χαμένη** στην ανεξιχνίαστη **προφορικότητα** της βαθιάς προϊστορίας.
- Ο βαθμιαίος χαρακτήρας της γλωσσικής εξέλιξης αφαιρεί από την έννοια της ‘αρχής’ ενός γλωσσικού τύπου το ίδιο της το νόημα.
- Ο σιωπηρός **εντοπισμός** της ‘αρχικής μορφής και σημασίας’ στην **κλασική** ή στην **ομηρική** ελληνική οφείλεται μόνο σε **ιδεοληψίες**
- Η κατάρριψη της ιδέας για την ανεύρεση της ‘αρχικής μορφής και σημασίας’ αποδυναμώνει κάθε περαιτέρω αναγωγή σ’ αυτήν.
- Και αν υποθέσουμε όμως ότι η αναγωγή αυτή ήταν εφικτή, **ποιες** θα ήταν **οι επιπτώσεις στη σημερινή, ας πούμε, μορφή και σημασία μιας οποιασδήποτε λέξης της κοινής νεοελληνικής**, που κυκλοφορεί στα στόματα όλων μας;

Ποια η αληθινή μορφή και σημασία;

- Η αναζήτηση της 'αληθινής, αυθεντικής μορφής και σημασίας' στο παρελθόν αποτελεί κατά κανόνα μια όψη των **συντηρητικών αντανεκλαστικών** των σύγχρονων γλωσσικών κοινοτήτων
- Τα αντανεκλαστικά αυτά λειτουργούν μέσα στην κοινωνία και συχνά έχουν **γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης** από την πολιτική εξουσία ή τους διεκδικητές της.
- Οι ομάδες του πληθυσμού που **αισθάνονται περισσότερο ανασφαλείς και αμέτοχες στις εξελίξεις** τείνουν να τις προσλαμβάνουν με όρους **'έκπτωσης'** και **'φθοράς'**.
- Πόσοι δεν έχουμε ακούσει ότι *'η φιλία δεν είναι πια αυτό που ήταν στα παλιά τα χρόνια'*, ότι στον κόσμο δεν υπάρχει *'πια'* λογική και ηθική, ακόμα και ότι *η ποιότητα της ζωής έχει ανεπίστρεπτα χαθεί*; Μεταξύ των *'αξιών που χάνονται'*, κατά την τρέχουσα θυμοσοφία, η γλώσσα καταλαμβάνει περίοπτη θέση. Αυτό είναι **ιδεολόγημα...**

Ιδεολόγημα γλωσσικής φθορά

- Το ιδεολόγημα της γλωσσικής φθοράς αποτελεί ένα κοινό τόπο στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία.
- Σήμερα, τέσσερις σχεδόν δεκαετίες μετά την οριστική επικράτηση της δημοτικής ως επίσημης γλώσσας, έχει γίνει σχεδόν κοινός τόπος να νοσταλγούμε μια ακαθόριστη λίγο προγενέστερη φάση της γλώσσας, που όπως διαβεβαιώνουν οι ανησυχούντες για το σημερινό γλωσσικό μας 'κατάντημα' ήταν πολύ **ορθότερη**, εκφραστικά **ακριβέστερη** και **αρτιότερη**.
- Η γλώσσα αυτή (της δεκαετίας του '30; του '60; του '70;) πρέπει να ήταν ένας αληθινός παράδεισος μπροστά στη σημερινή 'αγλωσσία'.
- Πράγματι, ζούμε ένα διαρκές κύμα διαμαρτυρίας πολλών (φιλόλογων, πολιτικών, δημοσιογράφων, ιερέων, ηθοποιών, ...) ενάντια στην 'κακοποίηση' της γλώσσας μας.
- Οι καταγγελίες συνήθως συνοδεύονται από απαισιόδοξες προβλέψεις για το μέλλον της ελληνικής και την - υποτιθέμενη - άλυσή της από την κυριαρχούσα ανά τον κόσμο αγγλική.

Ιδεολόγημα όχι μόνο ελληνικό

- Όσο κι αν φαίνεται παράξενο, η διαμαρτυρία για τον κλονισμό της ορθότητας της αγγλικής γλώσσας έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις στη σύγχρονη Μεγάλη Βρετανία (Aitchison 1997, Finch 1998, Crystal 2006).
- Και εκεί η 'ατημέλητη' ομιλία των νέων καθώς και τα 'λάθη' στα οποία υποπίπτουν κατά σύστημα όσοι (συνήθως, αλλοεθνείς) δεν έχουν εσωτερικεύσει ορισμένες πλευρές του κανόνα της αγγλικής θεωρούνται ότι **υποσκάπτουν τα θεμέλια της γλώσσας αυτής**

Τα υποτιθέμενα λάθη της αγγλικής

- Δυο ‘προφανή λάθη’ είναι η χρήση αιτιατικής στο κατηγορούμενο αντί για ονομαστική (**‘It’s me’** αντί **‘It’s I’**), καθώς και η χρήση δύο αρνήσεων στις κοινόχρηστες εκφράσεις του τύπου **‘I haven’t got no money’** (αντί του ‘ορθού’ **‘I haven’t any money’**) που καταδικάζονται συλλήβδην (βλ. Lyons 1992).
- Ωστόσο η εμφάνιση δύο αρνήσεων στην ίδια πρόταση θεωρείται **γλωσσικό σφάλμα** μόνο απ’ όσους προβάλλουν αφελώς μεμονωμένα στοιχεία της **γλώσσας** σε τύπους της **λογικής**
- Με την αφελή αυτή αντίληψη, τόσο η ελληνική (στην οποία λέγονται εκφράσεις όπως **‘Ούτε ο Γιάννης δεν θα έρθει’**, βλ. Βελούδης 2001) όσο και η γαλλική θα ήταν **‘παράλογες’ γλώσσες**

Ιεολόγημα

- Επίσης, σε παλαιότερες εποχές της ελληνικής η ομιλούμενη γλώσσα επικρίθηκε ως **παρακμασμένη μορφή της κλασικής**, ιδιαίτερα, ελληνικής, όπως συνέβη στον **1^ο μ.Χ. αιώνα** με το κίνημα του Αττικισμού που εξέφρασε, υπό συνθήκες ρωμαϊκής κατοχής, την **επιθυμία των λογίων για επιστροφή στη γλώσσα των αττικών συγγραφέων**, δηλαδή στο ένδοξο παρελθόν, και την ψυχική τους διάσταση με το παρόν τους που μετατράπηκε σε ψυχική διάσταση με τη ομιλούμενη γλώσσα τους δηλαδή την (αλεξανδρινή) κοινή ελληνική (Browning 1986)
- Στην περίοδο της προετοιμασίας της Ελληνικής Επανάστασης το θέμα της γλώσσας ενεπλάκη **στην προσπάθεια για τη σφυρηλάτηση μιας ελληνικής συνείδησης στις κοινότητες εκείνες των ανθρώπων** που θα διεκδικούσαν την αυτόνομη πολιτική τους υπόσταση.
- Στο πλαίσιο αυτό ήταν προφανές ότι η **σύνδεση με την κλασική αρχαιότητα, που αποτελούσε σημείο αναφοράς για το δυτικό κόσμο**, θα **λειτουργούσε νομιμοποιητικά** για τον απελευθερωτικό αγώνα (Κοραής)

Κοραΐς

- Ο Αδαμάντιος Κοραΐς υποστήριξε την καθιέρωση μιας γλωσσικής μορφής **βασισμένης στην ομιλούμενη γλώσσα**, αλλά **«διορθωμένης»** με γνώμονα την αρχαία ελληνική κυρίως «καθαρίζοντας» την πρώτη (την «κοινήν ημών γλώσσαν») από τα λεξικά δάνεια, ως επί το πλείστον από την τουρκική («Πρέπει να γυμναζώμεθα και να διορθώνωμεν όσον είναι δυνατόν την γλώσσαν, την οποίαν εθηλάσαμεν με το γάλα...», Κοραΐς 1986 [1804]). Η γλωσσική αυτή μορφή ονομάστηκε αργότερα **«καθαρεύουσα»**.
- Ο Κοραΐς ήθελε μια γλωσσική μορφή στην οποία να μπορούν να εκφραστούν όσα ήδη εκφράζονταν στις σύγχρονες γλώσσες των «φωτισμένων εθνών της Ευρώπης».
- Η λύση που πρότεινε συνιστούσε μια «μέση οδό» και επηρέασε πολύ τα γλωσσικά πράγματα της νεότερης Ελλάδας, **αν και η ίδρυση του νεοελληνικού κράτους συνοδεύτηκε από μια στροφή προς τον αρχαϊσμό που εκείνος απέρριπτε**

Δημοτική

- Ο μαχητικός δημοτικιστής γλωσσολόγος Γιάννης Ψυχάρης (1854-1929) βοήθησε να γίνει κατανοητό ότι **ομιλούμενη γλώσσα ήταν εξίσου κατάλληλη για όλες τις χρήσεις, δημόσιες και ιδιωτικές**, και ότι η επιστροφή στην αρχαία γλώσσα ήταν ανέφικτη
- Στη γλωσσολογία μας ενδιαφέρει πρωτίστως η **ομιλούμενη γλώσσα**, αυτή που κατέχουν όλοι οι ομιλητές μιας γλωσσικής κοινότητας (που μπορεί να μην είναι εγγράμματοι) και που **αποκτούν τα παιδιά από τη βρεφική και νηπιακή τους ηλικία**, πριν πάνε στο σχολείο και μάθουν να γράφουν.
- Για να μη μας μπερδεύει η ιστορική ορθογραφία, **χρησιμοποιούμε ειδικά σύμβολα για να δηλώσουμε τους ήχους της γλώσσας**, δηλαδή τους φθόγγους

Δημοτική

- Με την αποφασιστική συμβολή του επίσης γλωσσολόγου Μανόλη Τριανταφυλλίδη (1883-1959), που έγραψε την πρώτη σχολική «Νεοελληνική Γραμματική» η πλάστιγγα έγειρε προς την καθιέρωση **ως επίσημης γλώσσας της δημοτικής όπως μιλιόταν στα αστικά κέντρα**, μιας «**λόγιας δημοτικής**» **με λίγες παραχωρήσεις στην καθαρεύουσα**.
- Η διαμάχη έληξε με την όψιμη ωρίμανση της αστικής δημοκρατίας, στα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια. **Το 1976 αποφασίζεται η χρήση της δημοτικής όπως την περιέγραψε ο Τριανταφυλλίδης στο δημόσιο λόγο, στα δημόσια έγγραφα και σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης**

Δημοτική και επιστροφή;

- Λαμβάνοντας υπόψη αυτό το ιστορικό πλαίσιο, είναι αξιοσημείωτη η επιστροφή, ιδιαίτερα από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα, σε μια συντηρητική γλωσσική ιδεολογία.
- Οι λόγοι αυτής της νεοσυντηρητικής στροφής πρέπει να αναζητηθούν στη σύγχρονη πολιτική και κοινωνική συγκυρία.
- Ειδικότερα, και μεταξύ άλλων, στη συρρίκνωση της παραδοσιακής αριστεράς που σε παλαιότερες εποχές λειτούργησε ως η ατμομηχανή του δημοτικισμού εκφράζοντας πλατιά λαϊκά στρώματα, καθώς και στην υιοθέτηση από ορισμένους επιγόνους της ενός εθνικιστικού λόγου που αποτελούσε κάποτε το 'προνόμιό' της αμιγέστερης δεξιάς
- Μέσα σ' αυτό το περιβάλλον εξακολουθεί να τίθεται το υποτιθέμενο πρόβλημα της «αγλωσσίας των νέων».

τάμπλετ
 φλασάκι
 μπλουτούθ
 χλεχλές
 οινοτουρισμός
 προχώ
 μπάνερ
 μπιμπιλικά
 σελέμπρι
 τούμπανο
 γιούρογκρουπ
 φλασάκι
 φέισμπουκ
 τουίτερ
 κάγκουρας
 εμότικον
 ρεσό
 πέλετ
 νάτσος
 παπάκι
 αίφον
 μπιρόνι
 προχώ
 κοξάκι
 εμ-πι-θρι
 γιούζερ
 γιού-πι-ες

Λέξεις Vs Πράγματα

Οι λέξεις και τα πράγματα

- Στον πλατωνικό *Κρατύλο* ο Ερμογένης εμφανίζεται να υποστηρίζει ότι η **σχέση λέξεων και πραγμάτων βρίσκεται στη συνεννόηση των ανθρώπων**
- Το ερώτημα για την υπόσταση της γλώσσας κωδικοποιείται από τους αρχαίους χρόνους στο δίπολο *φύσει και θέσει*.
- ο Αριστοτέλης στο *Περί Ερμηνείας*, όπου υποστηρίζει ότι η γλώσσα δημιουργήθηκε *‘κατά συνθήκην, ότι φύσει των ονομάτων ουδέν έστιν*
- Μια μεγάλη κατάκτηση της σύγχρονης **θεωρητικής γλωσσολογίας** είναι η συνειδητοποίηση ότι **τα πράγματα δε γεννούν λέξεις** και ότι η φύση του γλωσσικού φαινομένου **δεν πρέπει να αναζητηθεί στην αναλογική αποτύπωση της φυσικής πραγματικότητας στη γλώσσα**

Οι λέξεις και τα πράγματα

- Αρχές σύγχρονης θεωρητικής γλωσσολογίας (σχέση λέξεων – πραγμάτων):
 1. Οι **τύποι** των λέξεων, οι **συνδυασμοί** των ήχων που τις αποτελούν **δεν είναι το αποτέλεσμα μιας αιτίας** που βρίσκεται μέσα σ' αυτό στο οποίο οι λέξεις αναφέρονται.
 2. Οι λέξεις **δεν παράγονται** από τα πράγματα.
 3. Οι **ήχοι** των λέξεων **δεν οφείλονται** σε όψεις των πραγμάτων τα οποία δηλώνουν.
 4. Επίσης, **οι ήχοι των λέξεων** στην τεράστια πλειονότητά τους, **δεν αποδίδουν με κάποια σχέση ομοιότητας** (όψεις) αυτών των πραγμάτων

Και η ονοματοποιία;

- Ονοματοποιία (λέξεις που οι ήχοι τους επιχειρούν να αποδώσουν ήχους των πραγμάτων στα οποία αναφέρονται (γδούπος, γρατζούνισμα, νιαουρίζω, τιτιβίζω κ.λπ.).
- Το φαινόμενο αυτό, όμως, αφενός είναι τελείως **περιθωριακό** και **αφετέρου πολύ λιγότερο ‘φυσικό’** απ’ όσο εκ πρώτης όψεως φαίνεται.
- Γιατί και σ’ αυτές τις περιπτώσεις ακόμα, ο ήχος του αντικειμένου αναφοράς **μεταγράφεται συμβατικά στους ήχους της γλώσσας και συχνά διαφορετικά στις διάφορες γλώσσες**: Στα Ελληνικά η γάτα χουρχούριζε (ή γουργούριζε), όμως στα Γαλλικά le chat ronronnait.
- οι ήχοι που παράγουν και προσλαμβάνουν οι χρήστες της ελληνικής ή της γαλλικής γλώσσας, το /x/, το /u/ κλπ., δηλαδή οι φθόγγοι, δεν μοιάζουν καθόλου με τον ήχο που παράγει η γάτα χουρχουρίζοντας.

Λέξεις και πράγματα

- Οι λέξεις είναι «**αυθαίρετα και κατά συνθήκη σύμβολα**» (Φιλιππάκη 1992)
- **Αυθαίρετα** : **δεν έχουν αιτιώδη σχέση ή σχέση ομοιότητας με το αντικείμενο αναφοράς τους** αλλά το δηλώνουν με μια «ετσιθελική» -και πολύ απελευθερωτική- ενέργεια της ανθρώπινης νόησης.
- Η 'απόφαση' αυτή αφορά εντέλει μια ολόκληρη **γλωσσική κοινότητα** η οποία την **αποδέχεται κατά συνθήκη**.
- οι λέξεις δεν είναι ετικέτες των πραγμάτων.
- σε τι αναφέρονται οι λέξεις **ελευθερία** ή **ομορφιά** ή **μονόκερως** ή ακόμα το **συνδετικό και** ή η **πρόθεση παρά**; **Η απόδοση αναφοράς σε κάθε λέξη είναι προβληματική**

Έκφραση και σημασία

- Πέρα από την αναφορά σε πράγματα του κόσμου, οι λέξεις έχουν σημασίες.
- Άλλωστε, και στις περιπτώσεις ακόμα όπου η απόδοση της αναφοράς είναι λιγότερο προβληματική, και σε κάθε περίπτωση, η **σχέση της λέξης με την πραγματικότητα διαμεσολαβείται από τη σκέψη**
- Αλλιώς, στη γλωσσολογική ορολογία, κάθε **σημαίνον** έχει ένα **σημαινόμενο**.
- Το **σημαίνον** είναι ο γλωσσικός τύπος, δηλαδή, σε μια **πρώτη** προσέγγιση, **η ακολουθία των ήχων** και **δευτερογενώς** η **γραφτή μορφή**
- Το **σημαινόμενο** είναι μια **νοητική αναπαράσταση** είτε του **αντικειμένου αναφοράς** είτε πιο **αφηρημένα** ενός φανταστικού όντος (χειμαιρα), μιας **ιδέας** (ελευθερία), μιας **ενέργειας** (τρέχω, τρέξιμο), μιας **κατάστασης** (κοιμάμαι, ύπνος), μιας **ιδιότητας** (καλός, καλοσύνη) ή ακόμα μιας **λογικής λειτουργίας** (και).

Έκφραση και σημασία

- Κάθε σημαίνον είναι σημαίνον ενός σημαινόμενου και κάθε σημαινόμενο είναι σημαινόμενο ενός σημαίνοντος. Μαζί, σαν τις όψεις ενός φύλλου χαρτιού, συναπαρτίζουν το *σημείο*
- το σημαίνον **δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μια ακολουθία φυσικών ήχων** αλλά ως **μια νοητική παράσταση** ('ακουστική εικόνα') που πραγματώνεται σε κάθε παραγωγή και σε κάθε αντίληψη μιας έκφρασης.
- Οι νοητικές αναπαραστάσεις και οι ακουστικές εικόνες συναπαρτίζουν τις **εσωτερικές οντότητες** που ονομάζουμε σημεία και που κατοικούν μέσα στο μυαλό μας
- Τα σημεία έχουν λοιπόν ταυτόχρονα **νοητικό** και **κοινωνικό** χαρακτήρα, ανήκουν δηλαδή στη νόηση των ανθρώπων ως μελών της γλωσσικής κοινότητας και υπ' αυτή την έννοια μπορούμε να πούμε ότι **ανήκουν στη νόηση της γλωσσικής κοινότητας**.

Μόνο σημεία η γλώσσα;

- Γλώσσα **όχι μόνο μεμονωμένα σημεία**, αλλά **διάλογοι** και **κείμενα** που αποτελούνται από **προτάσεις**.
- Οι προτάσεις είναι συγκροτήματα σημείων που κατασκευάζονται με συγκεκριμένους τρόπους
- Το **σύνολο** αυτών των κατασκευαστικών τρόπων αποτελεί τη **σύνταξη** μιας γλώσσας
- Η γλωσσολογία ενδιαφέρεται **για τις δυνατές ταξινομίες και ομαδοποιήσεις των σημείων** (κατά τη σημασία και κατά τη μορφή, σε σημασιολογικά πεδία και γραμματικά παραδείγματα, αντίστοιχα), και για τους δυνατούς συνδυασμούς των σημείων στην κατασκευή των προτάσεων.
- Το σύνολο των ταξινομιών και των ομαδοποιήσεων συνιστά τις **παραδειγματικές σχέσεις** ανάμεσα στα γλωσσικά στοιχεία.
- Το σύνολο των δυνατών συνδυασμών τους για την κατασκευή μεγαλύτερων γλωσσικών ενοτήτων, συνιστά **τις συνταγματικές σχέσεις τους**

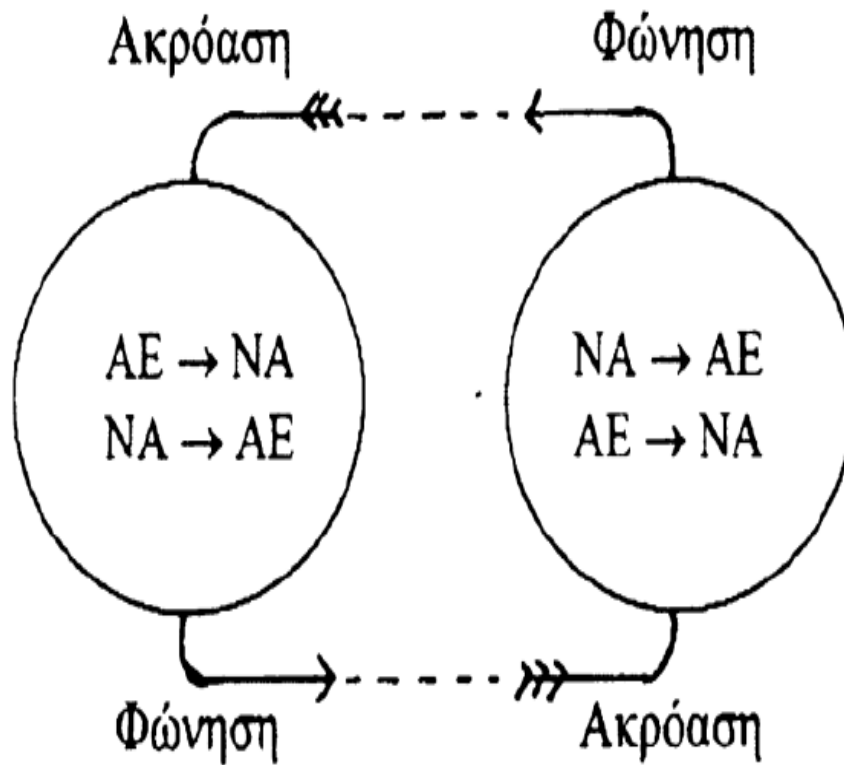
Λειτουργιστές – Φορμαλιστές

- Μια σχολή (οι λεγόμενοι **‘λειτουργιστές’**) υποστηρίζει ότι η **δομή της ανθρώπινης γλώσσας δεν διαφέρει** ουσιωδώς από τη **δομή της υπόλοιπης ανθρώπινης νόησης** και ότι αντικατοπτρίζει τις ανάγκες της **επικοινωνίας** και της νοητικής **διαχείρισης** του **κόσμου** από τον άνθρωπο
- Μια άλλη σχολή (οι λεγόμενοι **‘φορμαλιστές’**) υποστηρίζει ότι η δομή της ανθρώπινης γλώσσας ορίζεται από ένα διακριτό **νοητικό υποσύστημα** που λειτουργεί με βάση τις **δικές του ιδιαίτερες αρχές**, που είναι αποτελεσματικές χάρη στη μαθηματική τους απλότητα
- Οι φορμαλιστές επιδιώκουν να **φωτίσουν το βαθύτερο νοητικό υπόβαθρο στο οποίο ίσως όλες οι γλώσσες στηρίζονται**, το υπόβαθρο της γλώσσας εν γένει.
- Υποθέτοντας (βλ. Chomsky 1986) ότι ο άνθρωπος έχει μια έμφυτη **γλωσσική ικανότητα**, επιχειρούν να φωτίσουν τις συστηματικές πλευρές της, αυτές που αποδίδουν σε όλες τις γλώσσες, πέρα από την επιφανειακή τους ποικιλότητα, κάποια κοινά, **καθολικά**, χαρακτηριστικά.

Θέσει ή φύσει γη γλώσσα;

- Οι λέξεις **δεν έχουν φυσική σχέση** με τα πράγματα.
- Και στην εσωτερική σημειακή τους συγκρότηση ακόμα είναι **αυθαίρετες και συμβατικές συνάψεις** σημαίνοντων και σημαινομένων.
- **Θέσει** λογαριάζονται και **πολλά χαρακτηριστικά** των συντακτικών δομών των διαφόρων γλωσσών.
- **Κάποια** από τα **χαρακτηριστικά** των γλωσσών είναι όμως **κοινά**
- ο κοινός πυρήνας **μάλλον ανήκει στην ανθρώπινη φύση** παρά οφείλεται στην κοινωνική εξέλιξη, καθώς τον μοιράζονται γλώσσες που μιλιούνται από πολύ διαφορετικές μεταξύ τους κοινωνίες.
- Από την άποψη αυτή ο **πυρήνας του γλωσσικού συστήματος** ανήκει στη **έμφυτη γλωσσική** ικανότητα του ανθρώπου.
- **Θέσει ναι όχι παρά φύσιν**

Ανθρώπινη γλωσσική επικοινωνία

NA: Νοητική αναπαράσταση
(σημαινόμενο)

AE: Ακουστική εικόνα
(σημαίνον).

Ανθρώπινη γλωσσική επικοινωνία

- Υπεραπλουστευμένο το σχήμα
- Όμως, οι άνθρωποι **δεν επικοινωνούν με μεμονωμένα σημεία** αλλά με **συγκροτήματα σημείων** (δηλαδή με προτάσεις που παράγονται ως εκφωνήματα).
- Για παράδειγμα, ενώ είναι προφανές ότι στην πρόταση *Το άλογο βόσκει στο λιβάδι* η λέξη *το* εμφανίζεται πριν από τη λέξη *άλογο* και ότι το σύνταγμα *το άλογο* εμφανίζεται πριν από το σύνταγμα *βόσκει στο λιβάδι*, **δεν είναι καθόλου προφανές ότι η σκέψη**, το αντικείμενο μιας πεποίθησης, **έχει μια παρόμοια γραμμικότητα**, ώστε μια σκέψη που αντιστοιχεί στο *το* να μας εμφανίζεται πριν από μια σκέψη που αντιστοιχεί στο *άλογο* κ.ο.κ.
- Αντίθετα, **το περιεχόμενο μιας σκέψης** είναι μάλλον μια **άχρονη οντότητα**, τα **συστατικά** της οποίας, όταν **ενεργοποιείται**, **συνυπάρχουν** ταυτόχρονα **σε μια (ακόμα ανεξιχνίαστη) δομή**

- Ποια τα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης γλώσσας;

Χαρακτηριστικά ανθρώπινης γλώσσας

ΗΘΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

ΕΝΑΛΛΑΞΙΜΟΤΗΤΑ

- Τα μέρη της επικοινωνίας μπορούν να εναλλάσσονται στους ρόλους του πομπού και του δέκτη

Η ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

- Συμπεριφορές όπως η ανθρώπινη ομιλία, έχουν αποκλειστικά επικοινωνιακό χαρακτήρα, είναι δηλαδή συμπεριφορές εξειδικευμένες στην επικοινωνία

ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ

- Η επικοινωνία των ζώων αναφέρεται πάντοτε σε κάτι από το άμεσο περιβάλλον. **Το αντικείμενο αναφοράς της ομιλίας των ανθρώπων μπορεί να παρίσταται ή να απουσιάζει**

Χαρακτηριστικά ανθρώπινης γλώσσας

Η ΕΞΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΤΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

- Ο άνθρωπος μπορεί βέβαια να ψεύδεται. Είναι όμως το μόνο που μπορεί ξεφεύγοντας από την άμεση 'απτή' πραγματικότητα να κινηθεί στο **μέλλον και στο παρελθόν, στο δυνητικό και στο αντίθετο του πραγματικού**.
- Πλάσματα που μπορούν να σχηματίζουν υποθέσεις – σενάρια δράσης μέσα στο μυαλό τους με τη βοήθεια ενός **συμβολικού λογισμού** στον οποίο συνεισφέρει η γλώσσα (Dennett 1995), ιδιαίτερα μάλιστα όταν αποκτούν τον αρνητικό τελεστή («δεν»)

ΑΥΤΟΑΝΑΦΟΡΙΚΟΤΗΤΑ

- Ο άνθρωπος **μιλά για τη γλώσσα** (ενώ 'οι σκύλοι δε γαυγίζουν για το γαύγισμα' - Wardhaugh 1993: 59), χρησιμοποιεί το σύστημα της για να μιλήσει γι' αυτό.

Χαρακτηριστικά ανθρώπινης γλώσσας

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΠΡΑΞΕΙΑΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

- Η ανθρώπινη γλώσσα, όπως και άλλα επικοινωνιακά συστήματα, **δεν χρησιμεύει μόνο στη μεταφορά πληροφορίας**. Χρησιμεύει επίσης για **να εκφράσει συναισθήματα και προθέσεις όπως η απειλή**. ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ
- Η χρήση της γλώσσας είναι ίσως το πιο **δραστικό** μέσο με το οποίο **επιτελούμε** την «**πλοήγησή**» μας μέσα στην ανθρώπινη κοινότητα.
- Για να την επιτελέσουμε, χρειάζεται να εικάζουμε τις σκέψεις και τις προθέσεις των άλλων, καθώς και τις σκέψεις και τις προθέσεις που οι άλλοι μας αποδίδουν.

Διακριτικότητα σημάτων

- Για τα ζώα όσο μεγαλύτερη η απειλή τόσο εντονότερη η κραυγή
- Η προφορά της λέξης 'κίνδυνος' σημαίνει 'κίνδυνος' και δεν υπάρχει τίποτε ενδιάμεσο, λιγότερο ή περισσότερο (ας πούμε με λιγότερο 'κ', λιγότερο 'ι', λιγότερο 'ν' ...) που να σημαίνει λιγότερο ή περισσότερο κίνδυνο.
- Το μέγεθος του κινδύνου μπορεί να δηλωθεί με γλωσσικό τρόπο, με τον σχηματισμό και την εκφορά φράσεων όπως '(πολύ) μεγάλος / μικρός κίνδυνος'.
- Η ανθρώπινη γλώσσα έχει και αναλογικά χαρακτηριστικά όπως ο επιτονισμός, όμως αυτά είναι δευτερεύοντα σε σχέση με τη βασική της δομή

Διπλή άρθρωση

- Ένα μοναδικό χαρακτηριστικό της ανθρώπινης γλώσσας: τα σημαίνοντα αποτελούνται από στοιχεία που στερούνται σημασίας, όμως η παρουσία, η απουσία ή η εναλλαγή τους στην ίδια θέση μεταβάλλει τη σημασία.
- Το σημαίνον της λέξης /mapa/ (που την γράφουμε 'μάπα') συνίσταται στο συνδυασμό των στοιχείων της ακουστικής εικόνας (βλ. παρακάτω: φωνημάτων) /m/, /a/, /p/, /a/, το καθένα από τα οποία δεν σημαίνει απολύτως τίποτα, όμως ο συνδυασμός τους συγκροτεί ένα φορέα σημασίας, δηλαδή ένα σημαίνον που θα ήταν άλλο, δηλαδή θα παρέπεμπε σε άλλη σημασία, αν αντικαθιστούσαμε το αρχικό /m/ με ένα /f/.
- Τόσο το /m/ όσο και το /f/ δε σημαίνουν τίποτε. Συμμετέχουν όμως στη συγκρότηση διαφορετικών σημείων (/mapa/, /fapa/ - γράφεται 'φάπα').

Διπλή άρθρωση

- Τα στοιχεία αυτά έχουν ψηφιακή υπόσταση. Δεν υπάρχει τίποτε ανάμεσα στο /f/ και στο /m/, τίποτε που να είναι λιγάκι /f/ ή κάπως περισσότερο /m/.
- Τα σημαίνοντα /fara/ και /mara/ είναι φορείς σημασίας, ανήκουν στη λεγόμενη πρωτεύουσα άρθρωση.
- Τα συνθετικά τους, **που δεν είναι φορείς σημασίας** αλλά υπάρχουν για να τη διαφοροποιούν, ανήκουν στη λεγόμενη δευτερεύουσα άρθρωση.
- Η διπλή άρθρωση επιτρέπει στη γλώσσα μ' ένα **μικρό αριθμό συστατικών της ακουστικής εικόνας** (/a/, /e/, /i/, ..., /p/, /t/, /k/, ...) να **παράγει δυνητικά άπειρους συνδυασμούς σημαίνοντων, δηλαδή δυνητικά άπειρων σημείων**

Άρθρωση ζώων

- Οι κραυγές των πουλιών και τα γρυλίσματα των πιθήκων **δεν έχουν εσωτερική συγκρότηση**.
- **Δε συνίστανται από διαφοροποιητικά συστατικά** που να μπορούν να αναδιαταχθούν παράγοντας άπειρες διαφορετικές ψηφιακά διακριτές κραυγές, άπειρης δυνητικά πολυπλοκότητας.
- Έχουν μόνο **την πρωτεύουσα άρθρωση**

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

1. Συνδυαστικότητα

- Η γλώσσα, ήδη στην δευτερεύουσα άρθρωσή της, **συνδυάζει** τεμάχια:
 1. Φωνήματα σε συλλαβές
 2. Μπορεί να **συντίθενται από περισσότερες μονάδες**, δηλαδή από ρίζες και προσφύματα. Για παράδειγμα: παραγωγ-ή, παραγωγ-ικ-ός, αντι-παραγωγ-ικ-ός.
 3. Τα καταληκτικά **μορφήματα βοηθούν τις λέξεις που τα περιέχουν να εντάσσονται στην κατάλληλη θέση στις φραστικές δομές**. Για παράδειγμα, πάλι από τα ελληνικά, μια κατάληξη σε γενική ή αιτιατική δεν μπορεί να προσδιορίσει μια θέση υποκειμένου μιας πρότασης. (Δεν λέμε *Του Γιώργου κοιμάται* ή *Τον Γιώργο κοιμάται*, αλλά *Ο Γιώργος κοιμάται*. λέμε επίσης *Η Μαρία αγαπάει τον Γιώργο* και *Ο Γιώργος αγαπάει την Μαρία*)
- Η γλώσσα έχει λοιπόν συνολικά το χαρακτήρα μιας **ιεραρχημένης δομής**. Το πρωταρχικό χαρακτηριστικό του πυρήνα της γλώσσας, δηλαδή της **σύνταξης**, είναι η **εξάρτηση όλων των στοιχείων από μια ιεραρχημένη δομή**.
- Αυτό το χαρακτηριστικό **λείπει όμως διόλου από τα επικοινωνιακά συστήματα του υπόλοιπου ζωικού κόσμου**

Συνδυαστικότητα

- Η ιεραρχική δομή **επιτρέπει σε κάποια στοιχεία να αλλάζουν θέση ώστε να μπορούν να ενσωματωθούν σε συνθετότερες εκφράσεις διατηρώντας ταυτόχρονα σε εξάρτηση και την αρχική τους θέση.**
- Για παράδειγμα [το δώρο] από την πρόταση *Ο Κώστας έδωσε το δώρο στη Μαρία* **μπορεί να καταλήξει στην πρόταση *Το δώρο που μάς είπε η Λίτσα ότι η φίλη της άκουσε ότι ο Κώστας έδωσε στη Μαρία βρέθηκε εντέλει στα χέρια της Καίτης.***
- Αυτή η απολύτως κατανοητή από τον καθένα μας πρόταση, είναι κατανοητή επειδή όλοι μας αναγνωρίζουμε σιωπηρά και χωρίς συνειδητή σκέψη ότι ανάμεσα στο *έδωσε* και το *στη Μαρία* ελλοχεύει το ίχνος που άφησε πίσω του το δώρο, **μετακινούμενο από αυτή την αρχική θέση του στη θέση του υποκειμένου** μιας **υπερκείμενης** πρότασης (χτισμένης γύρω από το ρήμα βρέθηκε – ή, για την ακρίβεια, της ρηματικής έκφρασης βρέθηκε στα χέρια).

2. Παραγωγικότητα

- Η γλώσσα έχει προικίσει κάθε άνθρωπο με τη **δυνατότητα** να **παραγάγει** μια **οσοδήποτε μεγάλη** πρόταση.
- Κάθε πρότασή του έχει τη δυνατότητα να είναι **απολύτως πρωτότυπη**
- Για παράδειγμα, **μέσα σε μια ονοματική φράση μπορεί να γεννηθεί μια νέα ονοματική φράση:**

Ο συμφοιτητής του φίλου του γιου του γλωσσολόγου του πανεπιστημίου του κατεστημένου των καπιταλιστών της ...

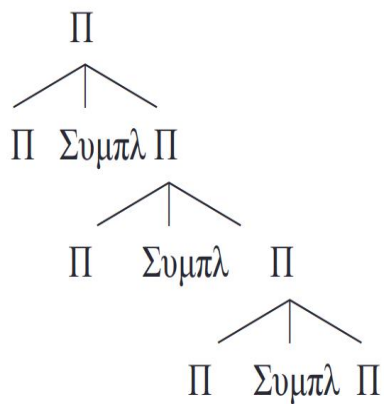
- Μια ονοματική φράση που περιέχει μια άλλη ονοματική φράση που με τη σειρά της περιέχει μια άλλη ονοματική φράση κ.ο.κ. μπορεί να τεθεί **ως ένα τεμάχιο σε διάφορες συντακτικές θέσεις** σε μια πρόταση:

[η συζήτηση [της καθυστέρησης [της ψήφισης [της τροπολογίας [των βουλευτών [της αριστερής πτέρυγας [του Κόμματος [της Προόδου]]]]]]]]]]

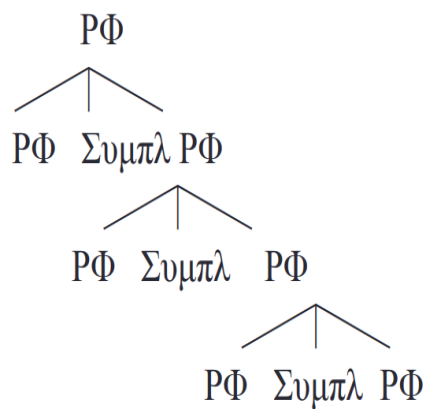
[ΟΦ[ΟΦ[ΟΦ[ΟΦ[ΟΦ[ΟΦ[ΟΦ[ΟΦ]]]]]]]]]]

Επαναδρομή

- Το κρίσιμο αυτό χαρακτηριστικό των κανόνων της σύνταξης ονομάζεται *επαναδρομή*.
- Η Ειρήνη Φιλιππάκη (1992) ονομάζει αυτούς τους κανόνες *επαναληπτικούς* ή *ανακυκλωτικούς*.

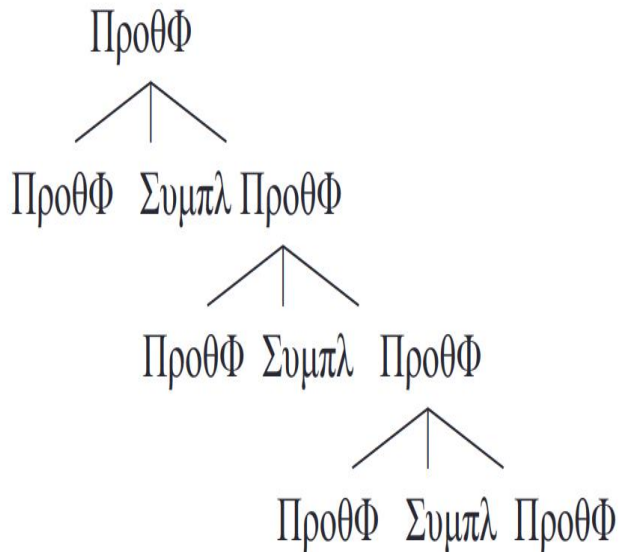

Ο Γιάννης χόρεψε και η Μαρία έφαγε και ο Πέτρος πήγε σινεμά και η Κατερίνα έλυσε την άσκηση

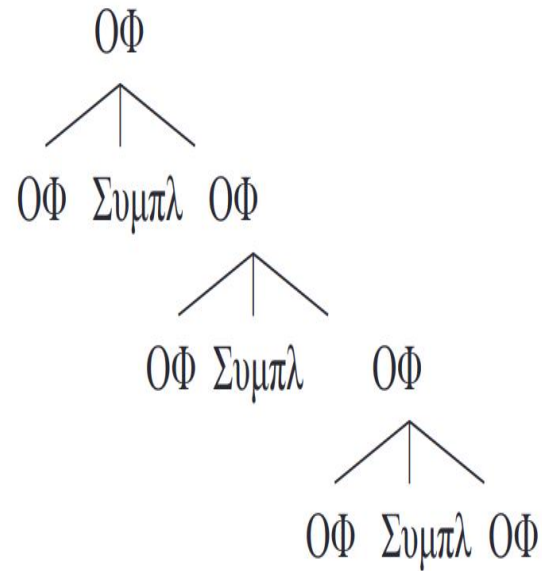

Ο Γιάννης χόρεψε και έφαγε και πήγε σινεμά και έλυσε την άσκηση

Επαναδρομή

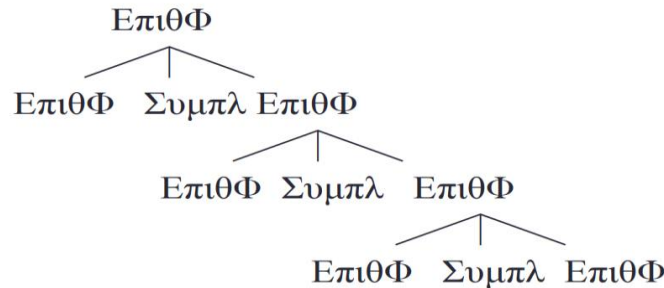

Στην Αγγλία και στην Γαλλία και στην Ελλάδα
και στην Αυστρία

Την Αγγλία και την Γαλλία και την Ελλάδα και την
Αυστρία

Επαναδρομή

Έξυπνος και όμορφος και πιστός στις ιδέες του
και πολύ αγαπητός στους φίλους του

- Ένας κανόνας (ή ένα σύνολο κανόνων) που μπορεί να επαναχρησιμοποιηθεί στο εξαγόμενό του ονομάζεται **επαναδρομικός κανόνας**.
- Η υπόθεση ότι η γραμματική του ανθρώπου περιέχει **επαναδρομικούς κανόνες** μας επιτρέπει να εξηγήσουμε πώς ο ανθρώπινος νους, με όλους τους περιορισμούς του στην αποθήκευση πληροφοριών, είναι σε θέση να παράγει και να κατανοεί απεριόριστο αριθμό νέων προτάσεων στη γλώσσα του: εάν κάποιοι από τους κανόνες της γραμματικής μας μπορούν να επαναχρησιμοποιούνται διαρκώς, τότε είμαστε σε θέση να παράγουμε απεριόριστο αριθμό προτάσεων με τη βοήθεια πεπερασμένου αριθμού κανόνων.

Ανθρώπινη γλώσσα – γλώσσα ζώων

- Τα χαρακτηριστικά της *συνδυαστικότητας και της παραγωγικότητας σε εξάρτηση από μια ιεραρχική δομή* αφορούν λοιπόν στη *σύνταξη* της ανθρώπινης γλώσσας. Υπό το πρίσμα αυτό **η σύνταξη είναι ειδοποιός διαφορά του ανθρώπινου επικοινωνιακού συστήματος από αυτά του υπόλοιπου ζωικού κόσμου**

Συμπεράσματα

- η ανθρώπινη γλώσσα **διαφέρει ποιοτικά** από τα υπόλοιπα φυσικά επικοινωνιακά συστήματα.
- Η γλώσσα **συναρθρώνεται με μια γενικότερη νοημοσύνη** που επίσης δεν έχει όμοιό της στη (γνωστή σε μας) φύση.
- Ασφαλώς **ανάμεσα στις δομές της γενικής νοημοσύνης και στις δομές της γλώσσας υπάρχει τουλάχιστον κάποια συνάφεια** καθώς τα δύο αυτά υποσυστήματα της ανθρώπινης νόησης αλληλοτροφοδοτούνται διαρκώς.
- Επίσης είναι εύλογο να υποθέσει κανείς (μαζί με τους Calvin & Bickerton 2000) **ότι τμήματα του εγκεφάλου του προγλωσσικού μας προγόνου απέκτησαν νέες λειτουργίες υπό την πίεση μιας υψηλής νοημοσύνης και ενός απαιτητικού ως προς την κοινωνικότητα τρόπου ζωής.**
- Όμως, η **απόκτηση αυτών των νέων εγκεφαλικών λειτουργιών**, δηλαδή η απόκτηση της γλώσσας, είναι βέβαιο ότι επέτρεψε την **εκτόξευση της γενικότερης νοημοσύνης** από τα προγλωσσικά επίπεδα και της δημιουργίας αυτού που συγκροτεί το *φαινόμενο είναι* μας, δηλαδή την **ανθρώπινη συνείδηση** (και ασφαλώς, εκτόξευσε ταυτόχρονα και την **κοινωνική οργάνωση** σε νέα επίπεδα πολυπλοκότητας).

***Ευχαριστώ πολύ
για την προσοχή σας!!!***

